

ОСОБЛИВОСТІ ФІЗИЧНОГО РОЗВИТКУ ЯК СКЛАДОВОЇ "ШКІЛЬНОЇ ЗРІЛОСТІ" В ДІТЕЙ МОЛОДШОЇ ШКІЛЬНОЇ ВІКОВОЇ ГРУПИ

На сьогодні встановлено, що на катастрофічне погіршення здоров'я впливає цілий комплекс соціально-екологічних чинників, серед яких не останню роль відіграє недосконалість психолого-педагогічної підготовки школярів і дітей дошкільного віку із соціально неблагополучних сімей та недосконалість існуючої системи медичного обстеження дітей [1; 7]; зниження обсягу профілактичних програм в амбулаторній ланці охорони здоров'я; зростання стресових ситуацій у повсякденному житті. У дітей почастішали випадки так званого трофологічного синдрому за наявності якого дисгармонійний фізичний розвиток (далі ФР) супроводжується зниженням функціональних резервів організму [2; 4].

Молодший шкільний вік є критичним етапом у розвитку дитини, оскільки саме в цей період відбуваються інтенсивні якісні структурно-функціональні перетворення: змінюються механізми організації психічних функцій, формуються важливі регуляторні системи мозку, зростає напруження адаптаційних процесів, ускладнюються соціальні умови. Забезпечення оптимального перебігу процесів розвитку сприяє успішному проходженню цього критичного періоду. Одним з важливих інтегральних критеріїв перебігу довгострокової адаптації учнів є ФР [8], який через незавершеність процесів росту дитини надто чутливий до впливу факторів навколишнього середовища у тому числі і до організації навчального процесу [3; 5; 7].

Проблема готовності дітей до школи ("шкільна зрілість") привертає все більшу увагу науковців (В. Р. Кучма (1996), І. В. Дубровіна (1999), З. Б. Суслик (2004), В. П. Неділька (2007)). Саме "шкільна зрілість" є таким рівнем морфо-функціонального розвитку організму дитини (розвиток фізичних і психічних систем організму), при якому дитина може справитися з усіма вимогами навчання. Тому значну увагу у своїх роботах А. Г. Сухарев (1991), М. М. Безруких (2000), С. М. Джурінська (2007), приділяють саме ФР дитини, при вивченні якого особливе місце займає проблема розвитку, оцінка його темпів, територіальних особливостей процесу акселерації, пізнання генезу цього явища.

Широке впровадження інноваційних педагогічних технологій з високою інтенсифікацією навчального процесу, без урахування індивідуальних психофізіологічних можливостей дітей, є фактором високого ризику для ФР та працездатності школярів молодшої вікової групи [4; 6].

Мета роботи полягала в тому, щоб оцінити особливості ФР як складової "шкільної зрілості" дітей молодшої шкільної вікової групи.

Обстежено 206 учнів перших класів загальноосвітніх навчальних закладів (113 – хлопчиків; 93 - дівчинки) 6 – 7 років. Оцінка "шкільної зрілості" передбачала вивчення рівня розвитку психічних функцій школярів початкових класів за тестом Керна – Ірасека за чотирима рівнями готовності до навчання: "високий", "середній", "низький" та "дуже низький".

З метою оцінки ФР проведено антропометричне обстеження учнів перших класів з визначенням довжини та маси тіла. Соматометричні показники визначалися за загальноприйнятими методиками. З подальшою оцінкою за регіональними стандартами ФР [9].

Основна обробка даних здійснювалася на ПК з використанням стандартних програм STATISTICA. Для первинної підготовки таблиць і проміжних розрахунків використовувався пакет Excel.

Оцінка ФР дітей показала, що гармонійний розвиток мають 52,63% учнів, серед яких переважають хлопчики (57,14%) над групою дівчаток (44,71%) (табл. 1). Встановлено, що дітей семи років з гармонійним ФР більше на 7,56%, ніж у першокласників шести років.

Таблиця 1

Розподіл школярів перших класів за гармонійністю фізичного розвитку (%)

Групи спостереження	Гармонійність фізичного розвитку		
	гармонійний	дисгармонійний з недостатньою масою тіла	дисгармонійний з надлишковою масою тіла
У середньому (n=206)	52,63±3,62	18,42±2,81	29,47±3,31
6 років (n=109)	48,00±2,99 [♦]	17,00±3,76	35,00±4,77 [♦]
7 років (n=97)	55,56±3,24	21,11±4,30	23,33±4,46
хлопчики (n=113)	57,14±4,83*	18,10±3,76	24,76±4,21*
дівчата (n=93)	44,71±5,39	20,00±4,34	35,29±3,18

Примітка: * - вірогідна різниця між хлопчиками та дівчатами ($p < 0,05$); [♦] - вірогідна різниця між дітьми 6 та 7 роками ($p < 0,05$).

Серед дітей 6 років зафіксовано 35,00% обстежених з дисгармонійним ФР із надлишковою масою тіла, недостатня маса тіла виявлена у 17,00% школярів. Звертає на себе увагу зниження на 11,67% дітей семирічного віку з надлишковою масою тіла порівняно з дітьми шести років. У той же час серед учнів семи років з недостатньою масою тіла кількість осіб збільшуються на 4,11%.

Як видно з табл. 1, серед дітей з надлишковою і недостатньою масою тіла переважають дівчата (35,29±3,18% та 20,00±4,34% відповідно) над хлопчиками (24,76±4,21% та 18,10±3,76% відповідно).

За допомогою бальної оцінки показників "шкільної зрілості" за тестом Керна – Ірасека було визначено готовність дітей до навчання у загальноосвітніх навчальних закладах. Першокласники з "високим" рівнем готовності до школи склали 54,12%, "середнім" – 29,39%, 9,62% дітей мали "низький" і 6,87% учнів – "дуже низький" рівень готовності до навчання.

Для підтвердження зв'язку фізичного розвитку та готовності до навчання у загальноосвітніх навчальних закладах було використано кореляційний аналіз. Встановлено, що ФР має вірогідний кореляційний зв'язок із "шкільною зрілістю" дітей (за методикою Керна – Ірасека) ($r=0,265$, $p < 0,05$) та координацією рухів під час виконання завдання – змалювання крапок ($r=0,225$, $p < 0,04$).

Результати порівняльного аналізу антропометричних даних та рівня готовності показали (табл. 2), що серед обстежених школярів з гармонійним ФР виявлено найбільший показник (70,97%) учнів з "високим" рівнем готовності до навчання, тоді як серед дітей з недостатньою масою тіла – 56,86% ($t=1,63$; $p < 0,05$) та найменша кількість першокласників зафіксована у дітей з надлишковою масою тіла (48,14%; $t=3,03$; $p < 0,05$).

Таблиця 2

Показники "шкільної зрілості" дітей (за методикою Керна – Ірасека) (%)

Рівень готовності

Гармонійність фізичного розвитку	високий	середній	низький	дуже низький
гармонійний (n=89)	70,97±4,71*	25,58±4,34	2,15±1,50**	1,30±2,10
дисгармонійний з недостатньою масою тіла (n=44)	56,86±7,27	29,27±7,11	11,43±2,54	2,44±2,41
дисгармонійний з надлишковою масою тіла (n=73)	48,14±5,89♦	33,33±5,56	15,28±4,24♦♦	3,25±1,94

Примітка:

- * - вірогідна різниця "високого" рівня готовності між гармонійним та дисгармонійним ФР з недостатньою масою тіла ($p < 0,05$);
- ♦ - вірогідна різниця "високого" рівня готовності між гармонійним та дисгармонійним ФР з надлишковою масою тіла ($p < 0,05$);
- ** - вірогідна різниця "низького" рівня готовності між гармонійним та дисгармонійним ФР з недостатньою масою тіла ($p < 0,05$);
- ♦♦ - вірогідна різниця "низького" рівня готовності між гармонійним та дисгармонійним ФР з надлишковою масою тіла ($p < 0,05$).

Слід звернути увагу на той факт, що серед школярів з дисгармонійним розвитком переважали діти саме "середнього" рівня готовності до навчання у порівнянні з гармонійним розвитком ($p > 0,05$).

Найбільша кількість школярів перших класів з "низьким" (15,28%) та "дуже низьким" (3,25%) рівнем готовності до навчання у загальноосвітніх навчальних закладах зафіксована у дітей з надлишковою масою тіла. Серед дітей з нормальним ФР встановлено найменші показники "низького" та "дуже низького" рівня готовності до навчання (2,15% та 1,30%, відповідно).

За даними обстеження встановлено, що гармонійний ФР сприятливо впливає на "шкільну зрілість" дітей у порівнянні з недостатньою та надлишковою масою тіла серед першокласників.

Висновки. Гармонійний фізичний розвиток зафіксовано у 52,63% першокласників. Порівняння розвитку дітей за статевими ознаками встановив, що хлопчики мають вищий ступінь гармонійності, ніж дівчатка.

Встановлено зв'язок між фізичним розвитком та готовністю дітей до навчання у загальноосвітніх навчальних закладах. Серед дітей з "високим" рівнем готовності до навчання з гармонійним ФР мають 70,97±4,71% учнів, що свідчить про інформативність оцінки ФР для визначення готовності дитини до навчання.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Беляков Н.А.* Физическое развитие детей, проживающих в регионе зобной эндемии / Н. А. Беляков, И.В. Березовский // Проблемы социальной гигиены, здравоохранения и истории медицины. – 2006. – № 2. – С. 15 – 19.
2. *Воронов М.В.* Динаміка фізичного розвитку дітей дошкільного віку, які мешкають в екологічно несприятливому регіоні / М. В. Воронов, С. Г. Петрова, Л. М. Осичнюк // Перинатология и педиатрия. – 2008. – № 2 (34). С. 116 – 119.
3. *Джуринська С.М.* Динаміка гармонійності фізичного і психічного розвитку дітей дошкільного віку / С. М. Джуринська // Довкілля та здоров'я. – 2009. – № 1. – С. 49 – 51.
4. *Іванова О. І.* Формування адаптаційних реакцій на учбові навантаження у першокласників освітніх закладів різного типу / О. І. Іванова, Л. М. Басанець // Гігієна населених місць : зб. наук. праць – Київ, 2007. – Вип. 50. – С. 299 – 304.
5. *Квашнина Л. В.* Оценки физического здоровья развития ребёнка / Л. В. Квашнина // Мистецтво лікування. – 2006. – № 9. – С. 69 – 71.
6. *Кирой Р. И.* Комплексный анализ физического, психического развития и успешности обучения детей младшего школьного возраста / Р.И. Кирой, Л.М. Кацнельсон, Т. С. Колмакова // Валеология. – 2006. – № 2. – С. 51 – 55.
7. *Полька Н. С.* Сучасні тенденції у фізичному розвитку міських дітей / Н. С. Полька, С. М. Джуринська, Н. Я. Яцковська [та ін.] // Гігієна населених місць : зб. наук. праць – Київ, 2009. – Вип. 53. – С. 299 – 302.
8. *Платонова А. Г.* Порівняльна оцінка фізичного розвитку сільських дівчат за вітчизняними стандартами та стандартами ВООЗ / А. Г. Платонова, О.М. Хутченко // Довкілля та здоров'я. – 2009. - № 3. – С. 43 – 45.
9. Фізичний розвиток дітей різних регіонів України / [під заг. ред. член-кор. Акад. мед. наук України, д. м. н., проф. Сердюк А.М., д. м. н. Полька Н. С. / упор. Єременко Г.М., Полька Н.С.]. – К. : Кімо-Деркул, 2003. – Вип. 2. – Міські дошкільники. – 2003. – 232 с.

Подано до редакції 26.04.10

РЕЗЮМЕ

В результаті дослідження встановлено перевагу першокласників з гармонійним фізичним розвитком. Виявлено відмінності у фізичному розвитку за статевими ознаками. Встановлено, що дисгармонійний фізичного розвитку першокласників посилює неготовність дітей до навчання у загальноосвітніх навчальних закладах. Встановлений зв'язок між фізичним розвитком та "шкільною зрілістю".

Ключові слова: діти, фізичний розвиток, "шкільна зрілість".

М.Н. Вербенко, І.А. Калишченко
ОСОБЕННОСТИ ФИЗИЧЕСКОГО РАЗВИТИЯ КАК СОСТАВЛЯЮЩЕЙ "ШКОЛЬНОЙ ЗРЕЛОСТИ" У ДЕТЕЙ МЛАДШЕЙ ШКОЛЬНОЙ ВОЗРАСТНОЙ ГРУППЫ

РЕЗЮМЕ

В результате исследования установлено преобладание первоклассников с гармоничным физическим развитием. Найденные отличия в физическом развитии по половым признакам. Установлено, что дисгармоничное физическое развития первоклассников усиливает неготовность детей к учебе в общеобразовательных учебных заведениях. Установленная связь между физическим развитием и "школьной зрелостью".

Ключевые слова: дети, физическое развитие, "школьная зрелость".

M.N. Verbenko, I.O. Kalinichenko
PECULIARITIES OF PHYSICAL DEVELOPMENT AS A COMPONENT OF "SCHOOL MATURITY" OF PRIMARY SCHOOL CHILDREN
SUMMARY

The conducted research enabled establishing predominance of first-grade children with harmonious physical development. It determines differences in physical development due to sexual signs. It is set that disharmonious physical development of first-grade children strengthens children's unreadiness for studies in comprehensive educational establishments. The research discovers connection between physical development and "school maturity".

Keywords: children, physical development, "school maturity".